УДК 331.5:330.35
JEL J7, O34
ORCID ID 0009-0007-8317-6229
ORCID ID 0009-0001-9686-3331
ORCID ID 0000-0002-4168-3296
DOI https://doi.org/10.17721/tppe.2023.47.10

Лозова Г. М., к.е.н., доцент
КНУ імені Тараса Шевченка
Панова Л. І. А., здобувачка
КНУ імені Тараса Шевченка
Клименко В.В., к.е.н., доцент
Національний авіаційний університет

ПОДОЛАННЯ ҐЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Метою статті є аналіз поняття ґендерної нерівності в контексті набуття та комерціалізації прав інтелектуальної власності в Україні в процесі євроінтеграції. Основна увага приділяється аналізу виконання Україною зобов'язань в сфері забезпечення гендерної рівності в економічній та інтелектуальній сферах, які є актуальними для отримання Україною статусу країни-члена Європейського Союзу. У статті розкрито сутність, природу та причин виникнення гендерної нерівності в сфері інтелектуальної власності, ідентифіковано можливі шляхи її вирішення в контексті євроінтеграційних процесів. В статті визначено основні складові компоненти гендерної нерівності в сфері інтелектуальної власності, проаналізовано сегменти системи інтелектуальної власності, де ґендерний дисбаланс найбільш відчутний. На основі аналізу динаміку заявок на винаходи, поданих в Україні за міжнародною системою реєстрації PCT, авторами встановлено, що протягом останнього десятиліття лише одна десята винаходів в Україні, належить жінкам. Охарактеризовано основні бар'єри та перешкоди для жінок-творчинь у процесі набуття, захисту та комерціалізації прав інтелектуальної власності в українському суспільстві. У роботі розглянуто дієві інструменти та заходи, що могли б пом'якшити ґендерну нерівність в сфері інтелектуальної власності в Україні. Також проаналізовано конкретні проєкти для стимулювання творчості жінок та залучення їх до інтелектуальної діяльності, що вже реалізовано в Україні, та їх позитивний вплив як на окремих жінок, так і на суспільство в цілому. В процесі дослідження авторки прийшли до висновків, що гендерна нерівність в сфері інтелектуальної власності є серйозною проблемою, яка негативно впливає на економічний розвиток країни під час війни, стримує, в певному сенсі, євроінтеграційні процеси. Основними причинами гендерної нерівності в сфері інтелектуальної власності в Україні є традиційні стереотипи щодо ролі жінки у суспільстві, які обмежують її можливості для творчості та розкриття креативних здібностей; обмежена підтримка жінок-творчинь як з боку держави, так і бізнесу; фактори емоційно-психологічного характеру, страхи та невпевненість самих жінок. Для вирішення цієї проблеми в українському суспільстві необхідний комплексний підхід, а саме: пропаганда гендерної рівності, зокрема в сфері інтелектуальної власності, створення сприятливих умов та розвиток державних програм підтримки креативного підприємництва серед жінок; запровадження системи грантів для фінансування набуття та реєстрації прав

інтелектуальної власності жінками; розвиток культури захисту прав інтелектуальної власності в суспільстві.

Ключові слова: *інтелектуальна власність, права інтелектуальної власності, ґендерна нерівність, ґендер, ґендерний дисбаланс, STEM-освіта, європейська інтеграція.*

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної війни, розв'язаної росією проти України, єдиний шлях для забезпечення стійкості та відновлення українського суспільства, майбутнього процвітання нашої країни – це євроінтеграція. Тому особливої актуальності набуває виконання Україною рекомендацій, сформульованих ЄС у зв'язку з наданням Україні статусу країни-кандидата у червні 2022 року. Серед вимог є дотримання прав людини, у тому числі забезпечення ґендерної рівності у всіх сферах людської діяльності, зокрема в економічній сфері, в сфері інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність – це інституційно закріплені права власності на результати інтелектуальної діяльності людини, які реалізуються через соціально-економічні відносини щодо їхнього привласнення, розпорядження та комерціалізації. Гендерна нерівність у сфері інтелектуальної власності – це досить складне та багатогранне поняття, яке охоплює різні сфери життєдіяльності сучасного суспільства, і притаманне не тільки Україні, а має світові масштаби. Ключовими проявами гендерної нерівності у сфері інтелектуальної власності є: інституційні бар'єри та дискримінаційна практика по відношенню до жінок, які хочуть розвиватися у сфері інтелектуальної власності; гендерно-нейтральне законодавство, яке консервує існування гендерної нерівності у суспільстві; обмежена кількість жінок-власниць об'єктів інтелектуальної власності, зокрема гендерний розрив проявляється у кількості патентів, якими володіють жінки та чоловіки, на користь останніх; доступ жінок до ресурсів, необхідних для створення та захисту прав інтелектуальної власності; гендерні бар'єри, пов'язані із участю жінок у інноваційні діяльності; культурні упередження та традиційні уявлення про роль жінки у суспільстві, що можуть обмежувати або стримувати участь жінок та дівчат у сфері досліджень, інновацій та у створенні об'єктів інтелектуальної власності; важкість утримання балансу між роботою, кар'єрою та сімейними обов'язками для жінок тощо. Тому для України актуальним завданням є подолання гендерної нерівності в суспільстві для забезпечення повної та гармонійної самореалізації українських жінок.

Гендерна політика у сфері інновацій та інтелектуальної власності викликає як науковий, так практичний інтерес, враховуючи новизну та значення в умовах воєнної економіки. Залучення українських жінок у інноваційний процес, розвиток STEM-освіти в Україні матиме значний позитивний вплив на економіку, політику та соціальні процеси в суспільстві.

Основними завданнями України на шляху подолання гендерної нерівності у сфері інтелектуальної власності є перегляд норм та положень державної гендерної політики, визначення на основі збору та аналізу статистичних даних тих сфер інтелектуальної діяльності, де гендерні розриви проявляються найсильніше; подолання інституційно-правових бар'єрів для жінок у сфері інновацій та інтелектуальної власності; інклюзивне представництво жінок в органах державної

влади, установах та організаціях, що формують державну інноваційну політику та політику у сфері інтелектуальної власності; ініціювання державних та приватних проєктів, спрямованих на залучення жінок у сферу інновацій, STEM-освіту як на національному, так і регіональному рівнях; пільговий доступ жінок до фінансування інноваційних проєктів, стратапів; заохочення приватних компаній та організацій щодо найму, просування та залучення жінок до інноваційних проєктів; формування мережевої інфраструктури для розвитку інноваційного жіночого підприємництва, створення освітніх начальних програм з основ інтелектуальної власності для всіх рівнів освіти з метою розбудови інноваційного потенціалу та розширення можливостей українських жінок, дівчат у сфері інтелектуальної власності, проведення суспільних компаній для висвітлення досягнень жінок у сфері науки, інновацій, комерціалізації інтелектуальної власності; підвищення обізнаності українського суспільства про гендерні відмінності; проведення гендерних досліджень з метою своєчасного виявлення та подолання гендерних розривів в українському суспільстві; налагодження тісної співпраці та кооперації з європейськими інституціями для вирішення існуючих проблем гендерної нерівності у сфері інтелектуальної власності.

Аналіз останніх публікацій. Проблема подолання ґендерної нерівності в сфері інтелектуальної власності присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема Б. Деміралп, Л. Моррісон, С. Заєд [9], В. Реванкар [12], К. Секстона та Ф. Ліглера [13], в яких автори аналізують причин виникнення ґендерної нерівності в цілому, та у сфері інновацій. Такі дослідження проводилися як у світових масштабах, так і в окремих країнах, основною задачею цих досліджень є пошук способів та інструментів пом'якшення наслідків гендерної нерівності у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, проблема ґендерного розриву у контексті STEM-освіти на вітчизняному рівні висвітлена у праці О. Сисоєвої [6].

Водночас слід зазначити, що проблема подолання гендерної нерівності у сфері інтелектуальної власності є для України новою і мало дослідженою. Посилення залученості українських жінок та дівчат до інноваційного процесу відкриває нові можливості для їх творчої самореалізації, економічної незалежності, є особливо актуальним для України зараз, коли значна частина чоловічого населення воює та захищає Україну.

Невирішені раніше частини проблеми. Важливим кроком до європейської інтеграції України є досягнення ґендерного паритету у всіх сферах людської діяльності, в тому числі у сфері набуття та комерціалізації прав інтелектуальної власності. В Україні досі зберігається суттєвий розрив між кількістю винахідників-чоловіків та жінок, що в значній мірі пов'язано із суспільними стереотипами та упередженнями щодо ролі жінок у створенні інновацій.

Українські жінки-підприємниці та винахідниці частіше стикаються із проблемами доступу до необхідних ресурсів, в тому числі фінансових ресурсів та венчурного капіталу, що обмежує їх можливість створювати об'єкти інтелектуальної власності, набувати на них права та захищати їх. Гендерно-нейтральна політика держави у сфері інтелектуальної власності в певній мірі консервує існуючі у суспільстві гендерні

бар'єри та розриви. Традиційні погляди українського суспільства на гендерні ролі можуть створювати «скляну стелю» для жінок на роботі. Жінки, на практиці, частіше стикаються із гендерними упередженнями в кар'єрі, особливо коли мова йде про технічні та інноваційні галузі. Наприклад, в IT-компаніях України, в середньому 25 % персоналу жінки, а 75% - чоловіки.

Дослідження проблеми подолання культурних та гендерних стереотипів в сфері інтелектуальної власності вимагає цілеспрямованих зусиль як на інституційному, так і суспільному рівнях. Отже, подолання гендерної нерівності в сфері інтелектуальної власності на шляху євроінтеграції України потребує консолідації зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства для забезпечення рівних прав, можливостей та інклюзивності в сфері інновацій та розвитку прав інтелектуальної власності в Україні

Метою статті є дослідження поняття ґендерної нерівності у сфері набуття прав інтелектуальної власності в Україні, причин її виникнення, шляхів її вирішення та подолання в процесі євроінтеграції.

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний та абстрактно-логічний методи, за допомогою яких виявлено сутність ґендерної нерівності у сфері набуття прав інтелектуальної власності, виокремлено її складові та причини утворення. Застосування логічного методу дозволило розширити наукову характеристику поняття «ґендерної нерівності у сфері набуття прав інтелектуальної власності». На основі системного підходу було проаналізовано вимоги для країн-кандидатів для вступу до Європейського Союзу та їх взаємозв'язок із досягненням ґендерної рівності, законодавчу базу щодо забезпечення рівності між жінками та чоловіками в Україні. Також було застосовано методи аналізу та синтезу для дослідження статистичних та аналітичних матеріалів, присвячених даній проблемі, виявлення основних бар'єрів для розвитку жінок у сфері набуття та захисту прав інтелектуальної власності. На основі системного та синергетичного підходів було визначено напрями та шляхи подолання гендерної нерівності у сфері інтелектуальної власності в Україні.

Результати дослідження. Українське суспільство переживає глибинні реформи та зрушення на шляху євроінтеграції та гармонізації національного законодавства у відповідності до європейських стандартів, що підтверджується набуттям Україною статусу кандидату на вступ до ЄС 23 червня 2022 року [7]. Загально відомо, що для вступу певної країни до Європейського Союзу вона повинна відповідати певним критеріям (умовам). Крім того, у процесі переговорів про вступ для країни-кандидата визначаються умови, на яких вона приєднується до ЄС, а також терміни прийняття та впровадження «Acquis communautaire» [3]. «Acquis communautaire» являє собою сукупність загальних прав та обов'язків, які в свою чергу становлять сукупність законодавства ЄС і повинні бути включені до правових систем країн-членів ЄС [1].

Згідно з «Копенгагенськими критеріями», однією з умов для вступу країни до ЄС є виконання політичних критеріїв, в тому числі мова йде про захист особистих прав і свобод людини та здійснення заходів з протидії дискримінації у всіх сферах суспільного життя [8]. Крім того, однією з глав «Acquis communautaire» є глава

присвячена соціальній політиці та зайнятості, яка включає стандарти у галузі трудового права, рівності та боротьби з дискримінацією. Країни-члени ЄС повинні брати участь у соціальному діалозі, предметом якого є політика зайнятості, соціальна інтеграція та соціальний захист [1]. Таким чином, набув статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, Україна прийняла на себе зобов'язання забезпечити рівність у всіх аспектах людського життя, зокрема, рівність між чоловіками та жінками.

Ґендерна нерівність у сфері інтелектуальної власності – це ситуація, коли жінки та чоловіки нерівні у своїх правах та можливостях у сфері інтелектуальної власності, мають місце систематичні відмінності між ними у створенні інновацій, набутті та комерціалізації прав інтелектуальної власності, що виникають через сексизм, існування культурних та соціальних стереотипів, упереджень та дискримінаційних практик, які впливають на поведінку людей різної статі. Жінки стикаються із серйозними викликами на шляху створення інновацій, пошуку ресурсів для реалізації своїх ідей, набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ). Часто через необізнаність у сфері інтелектуальної власності жінки не набувають прав на ОІВ, що не дозволяє їм в подальшому успішно їх захищати та комерціалізувати.

Дослідження гендерної нерівності у інтелектуальній власності базується на аналізі статистичних даних, політик та існуючих практик в системі інтелектуальної власності для виявлення закономірностей та динаміки, що призводить до диференціального досвіду для людей на основі їх статі. Здійснюючи наукове дослідження, ми переконалися, що гендерні розбіжності в українському суспільстві не є лише індивідуальними проблемами окремих жінок, а спричинені системними факторами, включаючи суспільно-інституційні фактори, культурні стереотипи та історичні упередження.

Таблиця 1

Ключові фактори, що впливають на гендерну нерівність у сфері інтелектуальної власності.

№ з/п	Назва	Характеристика
1	**2**	**3**
1	Інституційна система та правове регулювання у сфері ІВ	Вивчення правового регулювання та інституційної структури у сфері інтелектуальної власності дозволяє оцінити наскільки гендерно-несприятливі, нейтральні або гендерно-орієнтовані політика, правила та практика у сфері інтелектуальної власності
2	Рівень залученості представників різних гендерів у систему інтелектуальної власності	Дозволяє оцінити, наскільки люди різних гендерів представлені, як: винахідники, власники прав інтелектуальної власності, експерти та фахівці з прав інтелектуальної власності (ІВ). Аналіз даного компонента дозволяє оцінити участь людей різних статей у процесі створення, набуття прав та комерціалізації ІВ.
3	Розподіл ресурсів у сфері ІВ	Дослідження розподілу ресурсів, включаючи доступ до фінансових ресурсів, менторства, доступу до інноваційних мереж дозоляє оцінити, як ці ресурси сприяють подоланню гендерної нерівності або пом'якшують гендерні розбіжності в сфері інтелектуальної власності

Продовження табл. 1

1	2	3
4	Розвиток кар'єри в сфері науки, інновацій, STEM	Дослідження кар'єрних траєкторій людей різних статей у професіях, пов'язаних із сферою науки, інновацій, STEM, дозволяє оцінити наскільки жінки стикаються із кар'єрними бар'єрами та гендерними викликів. Оцінка гендерної розриву в інноваційній діяльності, аналіз внеску різних гендерів у розвиток сфери інтелектуальної власності дозволяє краще зрозуміти суспільно-інституційні фактори, що впливають на цей розрив.
5	Культурно-суспільний вплив	Розуміння впливу культурних та суспільних норм, правил та стереотипів на сприйняття гендерних ролей у сфері інтелектуальної власності важливо для розуміння того, як ці фактори сприяють або пом'якшують гендерні відмінності

Джерело: складено авторами

Аналіз гендерної нерівності у сфері інтелектуальної власності передбачає міждисциплінарний підхід до вивчення, як гендерні відносини впливають на поведінку людей у сфері інтелектуальної власності на основі дослідження соціального, економічного та культурного контексту. Такі дослідження мають прикладний характер і важливі для розробки гендерно-орієнтованої політики, практик та пропаганди, спрямованих на досягнення гендерної рівності та інклюзивності в сфері інтелектуальної власності.

Розглянемо інституційну систему та правове регулювання у сфері ІВ з точки зору впливу на гендерну рівність в Україні. На законодавчому рівні, ґендерна рівність закріплена як у Конституції України, так і у відповідних положеннях національного законодавства, зокрема: в Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» тощо [4,5]. Однак на практиці, на нашу думку, гендерно-нейтральна політика консервує наявні проблеми, економічні та соціально-культурні, психологічні бар'єри, що існують в українському суспільстві, зокрема щодо самореалізації жінок в технічній та інноваційні сфері, набуття та комерціалізації жінками прав інтелектуальної власності тощо.

Згідно зі Звітом Всесвітнього економічного форуму за індексом ґендерного розриву, Україна посіла 55 місце зі 146 можливих у рейтингу країн світу за показником економічної залученості та економічних можливостей жінок у 2023 році. Зокрема, українська економіка відстає від провідних світових гравців за рівнем участі жінок в рівності оплати праці та отриманому доході [10], що викликає ґендерний дисбаланс та нерівність у вітчизняній економічній системі.

Проаналізуємо тепер рівень залученості представників різних гендерів у сфері інтелектуальної власності. Ми дослідили цей фактор на основі вивчення активності заявників різних гендерів щодо подання заявок на реєстрацію прав на об'єкти інтелектуальної власності. На рис. 1 представлено динаміку частки заявок на винаходи, поданих в Україні за системою міжнародної реєстрації PCT, де жінка зазначена як автор, винахідниця. Зокрема, згідно з наявними даними щодо

міжнародної реєстрації винаходів за системою РСТ в Україні, у 2022 році лише 12,8% жінок були зазначені як винахідниці у поданих заявках на винаходи. Найвища частка жінок-винахідниць була зафіксована у 2021 році та становила 14,4% [14]. Відповідно протягом останнього десятиліття в середньому частка жінок-винахідниць становила 10%, Тобто лише одна десята винаходів, заявки на реєстрацію яких подаються за системою РСТ в Україні, належить жінкам.

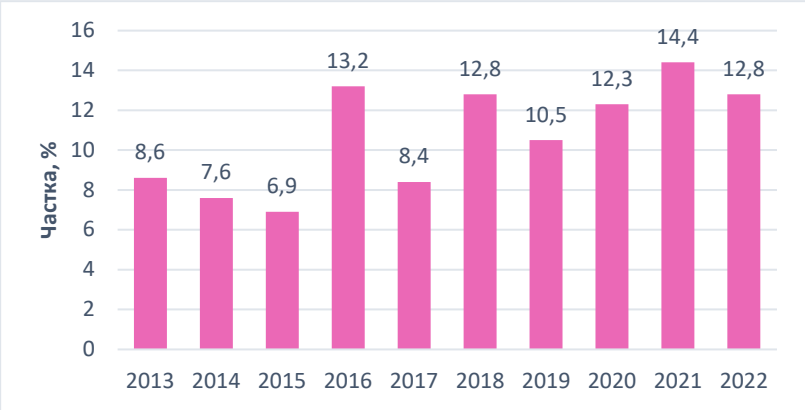

Рис. 1. Частка заявок, поданих в Україні за системою РСТ, де зазначена жінка-винахідниця, 2013-2022 рр.

Джерело: складено авторами на основі [14].

Наступним кроком ми проаналізували відкрити Відомості з Державного реєстру представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) і виявили, що в абсолютному вимірі з 514 патентних повірених в Україні 295 – це жінки. У відносному показнику – це 57%.[15].

На підставі наведених статистичних даних, можна зробити висновок, що в Україні існує ґендерний дисбаланс в розрізі власників прав інтелектуальної власності, але в сфері фахівців, експертів, зокрема серед патентних повірених, на сьогоднішній день є гендерний паритет. Жінок як фахівців із прав інтелектуальної власності в Україні на 7% більше, ніж чоловіків.

Чому чоловіків більше серед заявників та власників прав інтелектуальної власності? На нашу думку, серед причин варто виокремити, по-перше, панування ґендерних стереотипів, зокрема щодо інтелектуальної діяльності жінок у нашому суспільстві. Ґендерні стереотипи являють собою узагальнене бачення рис та ролей, притаманних чоловікам та жінкам, у межах суспільства. В даному аспекту погоджуємося з В.Реванкаром, що гендерні стереотипи є джерелом загрози, оскільки вони обмежують можливості жінок щодо розвитку особистих навичок, кар'єрного зростання та прийняття рішень [12]. Можна стверджувати, що українське суспільство є достатньо патріархальним. Роль жінки в українському суспільстві – це Берегиня роду. У таких умовах у дівчат та молодих жінок знижується мотивація розвиватися у технічній, науковій сфері, зокрема в сфері STEM-освіти. На жаль, така ситуація спостерігається не лише в Україні.

Згідно зі Звітом Всесвітнього економічного форуму щодо індексу ґендерного розриву, частка жінок у сфері STEM становить лише 29,2% від усіх зайнятих. Крім того, спостерігається також нерівність у займанні керівних посад жінками у галузях STEM, насамперед, лише 25,5% та 26,7% жінок посідають посади менеджерки або керівниці відповідно. Варто зазначити, що лише 17,8% та 12,4% жінок посідають такі посади як заступниця голови або генеральна директорка [10]. У результаті жінки значно рідше реєструють права промислової власності як в світі, так і в Україні, оскільки опанування знань у сфері науки та технологій є підґрунтям для створення та реєстрації об'єктів промислової власності.

По-друге, вища завантаженість по дому у жінок порівняно з чоловіками спричиняє брак часу для здійснення ними інтелектуальної діяльності. Зокрема жінки виконують значно більший обсяг неоплачуваної домашньої праці, на відміну від чоловіків, а саме майже 2/3 часу роботи жінок є неоплачуваним, в той час як неоплачуваний час праці чоловіків складає всього 1/5 від загального часу їхньої роботи [2]. Таким чином, тягар неоплачуваної хатньої роботи, який лягає здебільшого на українських жінок, є перешкодою для розробки ними інтелектуальних продуктів та їхньої подальшої комерціалізації.

По-третє, значний відтік жіночого населення з України за кордон через повномасштабне вторгнення росії створює певний дефіцит жіночого людського капіталу. Відповідно до опитування, проведеного Агентством ООН у справах біженців, 85% осіб, які перетнули кордон у зв'язку з повномасштабною війною, розв'язаною росією, є особами жіночої статі [11]. Вочевидь, такий дисбаланс пов'язаний з обмеженнями виїзду за кордон для представників чоловічої статі. Таким чином, відтік жіночої робочої сили в довгостроковій перспективі негативно позначиться на розвитку інтелектуального потенціалу України в цілому.

По-четверте, низький рівень обізнаності українського населення, особливо жінок, щодо переваг та вигод від реєстрації та володіння правами інтелектуальної власності, що є значною перешкодою для розвитку інтелектуальної діяльності жінок. Як результат, жінки можуть займатися інтелектуальною діяльністю, не усвідомлюючи, що у її процесі ними було створено об'єкт інтелектуальної власності, який підлягає специфічній правовій охороні та в подальшому, можливо, комерціалізації.

Очевидним є факт, що проблема ґендерної нерівності у сфері набуття прав інтелектуальної власності та їхньої комерціалізації спричиняє уповільнення як розвитку ринку інновацій, так і ринку інтелектуальної власності в Україні, що, в свою чергу, спричиняє значні втрати для вітчизняної економіки. Таким чином, варто вживати заходів, націлених на встановлення ґендерної рівності у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, дієвими інструментами усунення ґендерного дисбалансу у сфері набуття прав інтелектуальної власності, як свідчить європейський досвід, є наступні:

- акцентування уваги на досягненнях винахідниць та авторок, які успішно вивели інтелектуальні продукти на ринок у межах суспільного дискурсу;

- збір та публікація статистичних даних щодо патентування, комерціалізації об’єктів інтелектуальної власності у розрізі ґендеру;
- розвиток жіночого людського капіталу за рахунок законодавчих, інституційних та культурних реформ;
- залучення жінок до сфери інтелектуальної власності та STEM-освіти шляхом проведення тренінгів, курсів та програм підтримки;
- заохочення участі творчинь інтелектуальних продуктів у якості наставниць проєктів, присвячених реєстрації та комерціалізації прав інтелектуальної власності;
- заохочення інвестування жінок в інноваційні стартапи та проєкти;
- заохочення інвестування венчурного капіталу в жіночі стартапи;
- проведення досліджень, націлених на виявлення ґендерного дисбалансу у сферах інтелектуальної власності та STEM-освіти з метою розробки виваженої та збалансованої гендерної політики;
- розкриття та популяризація серед жінок соціально-економічного потенціалу реєстрації та комерціалізації прав інтелектуальної власності у контексті дослідження інтелектуальної власності в цілому [9, 12, 13].

На нашу думку, ці інструменти мають бути враховані при реалізації Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків на період до 2030 року, схваленої 12 серпня 2022 року. Зокрема, досить ефективними, на наш погляд, є спеціальні проєкти підтримки для дівчат та молодих жінок, спрямовані на усунення ґендерного дисбалансу, з метою подолання ґендерних стереотипів та інших негативних чинників, які перешкоджають залученню українок до сфери STEM-освіти. Наприклад, однією із таких ініціатив є програма «Дівчата-STEM», метою якої є подолання ґендерних стереотипів при виборі професії та залучення жінок і дівчат до технічних та природничо-наукових спеціальностей [6]. Очевидно, що розвиток таких проєктів є кроком до зростання ґендерної рівності як у галузях STEM, і, як наслідок, у сфері набуття прав інтелектуальної власності жінками.

Ще одним важливим аспектом збільшення ґендерної рівності у сфері прав інтелектуальної власності є популяризація успішних кейсів українських жінок-інноваторок. Наприклад, проєкт «Відважна» у межах Дія.Бізнес став потужним бізнес-акселератором для жінок-учасниць, наставницями яких виступали жінки-новаторки. Реалізація подібних програм сприяє розвитку жіночої креативної мережі, що дає позитивні наслідки в контексті розвитку інновацій в Україні в цілому.

Крім того, варто запровадити викладання дисципліни «Інтелектуальна власність» у закладах вищої освіти України задля формування культури інтелектуальної власності серед української молоді в цілому.

Висновки. В умовах повномасштабної війни в Україні виникли нові передумови для посиленої європейської інтеграції. Відстоюючи демократичні цінності у боротьбі з ворогом, Україна обрала проєвропейський вектор руху, що, в свою чергу, зумовлює акцентування уваги на проблемі ґендерної нерівності у всіх сферах суспільного життя, в тому числі у галуз інтелектуальної власності. Соціально-психологічні та економічні бар’єри, зокрема панування ґендерних стереотипів, брак часу на інтелектуальну діяльність через завантаженість жінок неоплачуваною домашньою

працею, відтік жіночого людського капіталу за кордон, низький рівень поінформованості жінок про права інтелектуальної власності та низький рівень репрезентації жінок у STEM-сферах, є значними перешкодами на шляху до набуття та комерціалізації прав інтелектуальної власності серед українок. Водночас, інклюзія жінок у зазначені сфери необхідною умовою для інноваційного розвитку національної економіки та її інтеграції в європейську економічну систему, що в свою чергу позитивно впливає на її конкурентоспроможність на міжнародній арені.

Перспективи подальших досліджень. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є, зокрема, оцінка рівня репрезентації жінок у сфері набуття та комерціалізації прав інтелектуальної власності в Україні та розробка шляхів її покращення.

Література.

1. Дір І. Ю. Основні характеристики «Acquis communautaire» Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Vol. 2, no. 78. P. 348–355. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.56 (date of access: 11.11.2023).
2. Красота О. В., Панова Л. І. А. Феміністична економіка як складова інклюзивного суспільного розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* 2023. № 7. URL: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-01-02(дата звернення: 26.09.2023).
3. Макаренко Н. А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на євроінтеграцію. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2022. No. 1. P. 366–369. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.66(date of access: 11.11.2023).
4. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV : станом на 3 серп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text(дата звернення: 19.09.2023).
5. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI : станом на 30 трав. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text(дата звернення: 18.09.2023).
6. Сисоєва О. Гендерний розрив в опануванні STEM предметів: причини та шляхи подолання. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету.* 2019. Вип. 2. С. 111–118.
7. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. *Урядовий портал.* URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes (дата звернення: 11.11.2023).
8. Copenhagen criteria. *European Commission.* URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_93_3(date of access: 11.11.2023).
9. Demiralp B., Morrison L. T. R., Zayed S. On the Commercialization Path: Entrepreneurship and Intellectual Property Outputs among Women in STEM. *Technology & Innovation.* 2018. Vol. 19, no. 4. P. 707–726. URL: https://doi.org/10.21300/19.4.2018.707(date of access: 11.11.2023).
10. Global Gender Gap Report 2023. Geneva, 2023. 382 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf(date of access: 18.09.2023).
11. Regional Protection Profiling & Monitoring (Oct 2022 onwards). UNHCR Operational Data Portal (ODP). URL: https://data.unhcr.org/en/dataviz/293?sv=54&geo=0(date of access: 18.09.2023).
12. Revankar V. S. Women in Intellectual Property Addressing the Gender Gap. *International Journal of Law Management & Humanities.* 2022. Vol. 5, no. 6. P. 342–354. URL: https://doij.org/10.10000/IJLMH.113792 (date of access: 31.10.2023).

13. Sexton K. B., Ligler F. S. Strategies to Close the Gender Gap in Invention and Technology Commercialization. *Technology & Innovation.* 2018. Vol. 19, no. 4. P. 701–706. URL: https://doi.org/10.21300/19.4.2018.701(date of access: 18.09.2023).

14. WIPO IP Statistics Data Center. WIPO. URL: https://www3.wipo.int/ipstats/key-search/indicator (date of access: 10.11.2023).

15. Відомості з Державного реєстру представників у справ інтелектуальної власності (патентних повірених) URL: https://sis.nipo.gov.ua/uk/services/patent_attorneys/?page=52 (дата звернення: 12.11.2023).

References.

1. Dir I. Yu. Osnovni kharakterystyky «Acquis communautaire» Yevropeiskoho Soiuzu. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo*. 2023. Vol. 2, no. 78. P. 348–355. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.56 (date of access: 11.11.2023).

2. Krasota O. V., Panova L. I. A. Feministychna ekonomika yak skladova inkliuzyvnoho suspilnoho rozvytku. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriia: ekonomika ta upravlinnia.* 2023. № 7. URL: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-01-02(дата zvernennia: 26.09.2023).

3. Makarenko N. A. Novi perspektyvy vstupu Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu: vplyv rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku na yevrointehratsiiu. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2022. No. 1. P. 366–369. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.66(date of access: 11.11.2023).

4. Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv : Zakon Ukrainy vid 08.09.2005 r. № 2866-IV : stanom na 3 serp. 2023 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text(дата zvernennia: 19.09.2023).

5. Pro zasady zapobihannia ta protydii dyskryminatsii v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 06.09.2012 r. № 5207-VI : stanom na 30 trav. 2014 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text(дата zvernennia: 18.09.2023).

6. Sysoieva O. Hendernyi rozryv v opanuvanni STEM predmetiv: prychyny ta shliakhy podolannia. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. 2019. Vyp. 2. S. 111–118.

7. Ukraina otrymala status kandydata na chlenstvo v YeS. *Uriadovyi portal*. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes(дата zvernennia: 11.11.2023).

8. Copenhagen criteria. *European Commission.* URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_93_3(date of access: 11.11.2023).

9. Demiralp B., Morrison L. T. R., Zayed S. On the Commercialization Path: Entrepreneurship and Intellectual Property Outputs among Women in STEM. *Technology & Innovation.* 2018. Vol. 19, no. 4. P. 707–726. URL: https://doi.org/10.21300/19.4.2018.707(date of access: 11.11.2023).

10. Global Gender Gap Report 2023. Geneva, 2023. 382 p. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf(date of access: 18.09.2023).

11. Regional Protection Profiling & Monitoring (Oct 2022 onwards). UNHCR Operational Data Portal (ODP). URL: https://data.unhcr.org/en/dataviz/293?sv=54&geo=0(date of access: 18.09.2023).

12. Revankar V. S. Women in Intellectual Property Addressing the Gender Gap. *International Journal of Law Management & Humanities.* 2022. Vol. 5, no. 6. P. 342–354. URL: https://doij.org/10.10000/IJLMH.113792 (date of access: 31.10.2023).

13. Sexton K. B., Ligler F. S. Strategies to Close the Gender Gap in Invention and Technology Commercialization. *Technology & Innovation.* 2018. Vol. 19, no. 4. P. 701–706. URL: https://doi.org/10.21300/19.4.2018.701(date of access: 18.09.2023).

14. WIPO IP Statistics Data Center. WIPO. URL: https://www3.wipo.int/ipstats/key-search/indicator (date of access: 10.11.2023).

15. Vidomosti z Derzhavnoho reiestru predstavnykiv u sprav intelektualnoi vlasnosti (patentnykh povirenykh) URL: URL: https://sis.nipo.gov.ua/uk/services/patent_attorneys/?page=52 (date of access: 12.11.2023).

Lozova G.M., PhD in economics,
Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Panova L. I., student
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Klymenko V.V., PhD in economics,
Associate Professor
National Aviation University

OVERCOMING GENDER INEQUALITY IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE CONTEXT OF UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION

This article delves into the analysis of gender inequality concerning the acquisition and commercialization of intellectual property (IP) rights in Ukraine amid the Eurointegration process. It critically assesses Ukraine's adherence to gender equality obligations, crucial for EU membership. The study explores the essence, nature, and causes of gender disparities in intellectual property, proposing solutions within the Eurointegration context. Key components of gender inequality in intellectual property are identified, with a focus on segments where imbalances are most pronounced. Analyzing Ukraine's patent applications through the international PCT system reveals that, over the last decade, only one-tenth of patents belong to women. The article characterizes barriers faced by women creatives in acquiring, protecting, and commercializing intellectual property rights in Ukrainian society. Effective tools to mitigate gender inequality in Ukrainian intellectual property are examined, including projects fostering creativity among women and involving them in intellectual activities. Positive outcomes for both individual women and society at large are highlighted. The study concludes that gender inequality negatively impacts economic development during conflict and impedes Eurointegration processes. Root causes of gender inequality in Ukrainian intellectual property include traditional stereotypes, insufficient government and business support, and emotional-psychological factors contributing to women's fears and lack of confidence. Addressing this issue necessitates a comprehensive approach, including promoting gender equality in intellectual property, creating favorable conditions, and developing state programs supporting creative entrepreneurship among women. The introduction of grant systems to fund the acquisition and registration of intellectual property rights by women is recommended, along with promoting a culture that protects intellectual property rights in society.

***Keywords**: intellectual property, intellectual property rights, gender inequality, gender, gender imbalance, STEM education, European integration.*